

Г. Лис,
науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. О.Ю. Костюченко,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ПОЗИЦІЇ ЗАХИСНИКА У СПРАВІ

Позиція захисника у кримінальній справі – це його погляд на вину та відповідальність підзахисного, який він відстоює всіма не забороненими законом засобами та способами. Позиція захисника визначає лінію захисту в конкретній справі, ставлення захисника до основних правових та етичних питань кримінального процесу. На думку О.Р. Михайленко, позиція захисника включає в себе конкретне цілеспрямовання, систему тез і аргументів, способів і методів дій, їх осмислення та аналіз. Питання щодо формування правової позиції захисника є актуальним, бо помилка у виборі може залишити обвинуваченого без захисту, призвести до негативних наслідків для правосуддя.

При формуванні позиції у справі захисник повинен керуватися власними переконаннями щодо вини свого підзахисного, які ґрунтуються на наданих слідчим матеріалах справи, наявних у справі доказах, відомостях, отриманих від свого клієнта. Є.Ю. Львова слушно зазначає, що на вибір позиції захисника у кримінальній справі впливають такі чинники: визнання вини клієнтом; позиція клієнта та його особа; позиція потерпілих, свідків та їх особи; позиція співучасників та їх особи; позиції інших захисників, їх професіоналізм і життєвий досвід; матеріали справи; обставини розслідування справи (політизація справи тощо); психологічні особливості осіб, від яких залежить вирішення справи. Неприпустимим є формування позиції захисника у справі під впливом чи тиском органу, який веде процес, органів чи посадових осіб адвокатури, оскільки це знижує активність захисників, змушує їх утримуватися від дій, з якими можуть не погодитися, що може нашкодити інтересам підзахисного.

Захисник, як правило, не залежить від підзахисного у виборі методики захисту. Навіть якщо обвинувачений і визнає себе винним, захисник вправі за наявності для цього підстав обстоювати перед слідчим і судом його невинність або меншу винність. У кримінальному процесі захисник повинен охороняти тільки правомірні інтереси клієнта, тобто відстоювати інтереси, забезпечені правом. На думку І.Я. Фойницького, Г.Б. Мірзоєва, Ю.І. Стецовського, надаючи юридичну допомогу, захисник зобов'язаний утримуватися від використання недозволених законом і неетичних засобів захисту. На нашу думку, цілком логічною є позиція науковців, які вважають, що захисник не має права користуватися для захисту доказами, які є завідомо фальшивими, але він вправі надавати докази та юридичні аргументи, щодо правильності яких він має сумнів.

Захисник має звертати увагу на кожне слабе місце обвинувачення, сумнівність обвинувальних доказів, недостатню аргументованість того чи іншого обвинувального умовиводу; також мусить використовувати всі дані у

справі, які сприяють доведенню позиції захисту, навести всі аргументи, які йдуть на користь підзахисному.

Не можна залишити поза нашою увагою питання про допустимість колізії, розходження позицій захисника й обвинуваченого у випадку заперечення останнім своєї вини. Л.Д. Кокорев вважає, що спростування адвокатом обвинувачення всупереч своєму внутрішньому переконанню є нібито аморальним і безцільним. М. Розенберг, М.П. Некрасова, О.В. Овсяк, О.Л. Цветінович дотримуються погляду, що в такому випадку адвокат повинен перекручувати факти, бо іншого виходу в нього немає, або взагалі відмовитися від подальшого ведення захисту. І.Д. Перлов, Н.С. Алексєєва, В.З. Лукашевич допускають, що захисник повинен виходити зі свого внутрішнього переконання у винності підзахисного і дотримуватися в суді альтернативної позиції, тобто спростовувати обвинувачення, спираючись на показання підзахисного, і водночас звернути увагу суду на обставини, що пом'якшують вину та відповідальність підсудного. На нашу думку, особливої уваги заслуговує позиція А.Д. Бойкова, І.Л. Петрухіна, Я.О. Мотовіловкера, Р.Д. Рахункова та М.М. Михєєнка, що при запереченні обвинуваченням своєї вини захисник не вправі зайняти протилежну позицію.

Загальновідомо, що від правильності побудови позиції захисту залежить успішне вирішення справи судом на користь підзахисного. Я.П. Зейкан та Є.Ю. Львова пропонують такий план побудови позиції захисту:

1. Вивчення матеріалів справи.
2. Бесіда з підзахисним.
3. Вирішення питання про визнання вини.
4. Аналіз версії обвинувачення.
5. Висунення зустрічних версій захисту та аналіз усіх можливих версій.
6. Вибір однієї, найбільш перспективної версії захисту (формула захисту).
7. Аналіз доказів “за” та “проти” версії захисту.
8. Остаточне відтворення картини подій, фактичне та юридичне пояснення її (захисний висновок).

Квінтесенцію позиції захисника у кримінальному процесі висловив у справі люторичних селян Ф.Н. Плевако: “Защита не должна самоуверенно ограничивать слово отрицанием вины. Она должна смирить себя и предположить, что ей не удастся перелить в наши души ее убеждения о невиновности подсудимых. Она должна на случай признания фактов совершившимися и преступными указать также на такие данные, которые в глазах всякого судьи, у которого сердце бьется по человечески и не зачерствела душа в пошлости жизни, ведут к нисхождению”.

Лис, Г.І. Формування правової позиції захисника у справі [Текст] / Г.І. Лис ; наук. кер. О.Ю. Костюченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : погляд у майбутнє : збірник тез доповідей XI Науково-практичної конференції студентів (22 квітня 2008 р.) та XII Науково-практичної конференції студентів (23 квітня 2009 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2009. – С. 73-75.